

گاهی اجتناب‌ناپذیر است!

در کلاس‌ها باز شده است، اما نه فقط به روی همکاران یا دانش‌آموزان دیگر، بلکه به روی والدین و تمام کسانی که می‌توانند صدای معلم را از آن سوی رایانه بشنوند. این اتفاق در نوع خود بی‌نظیر است. در کنار معلمانی که به نقد حرفه‌ای معتقد و ملزم هستند، برخی دیگر از معلمان، گاهی با ضبط فیلم از کلاس خود و تماشای دوباره آن توسط خودشان هم موافق نیستند و حالا فیلم تدریس معلمان در آپارات و در گوشی‌های همراه دانش‌آموزان و والدین دست‌به‌دست می‌شود تا امکان دریافت آموزش‌های قوی‌تر و غنی‌تری برای یادگیرندگان فراهم شود.

چنین شرایطی برای معلمان با هیجان و فشار ناشی از در معرض نقد قرار گرفتن همراه است. به همین دلیل، برخی نواقص و کاستی‌ها در رفتار و تصمیم‌گیری‌های معلم در آموزش مجازی قابلیت توجیه دارد، زیرا هر کسی ممکن است فشار اضطرابی خود را به‌گونه‌ای در رفتار نمایان سازد که شاید در حالت عادی چنین رفتاری نداشته باشد. با همه این‌ها انتظار می‌رود با کسب تجربه بیشتر از آموزش مجازی و آنلاین، تسلط و تجربه معلم به کاهش نواقص در رفتارهای ارتباطی منجر شود. به داستانی از یک کلاس آنلاین توجه کنید. اگر شما به‌جای معلم بودید، چه تصمیمی می‌گرفتید؟

پرسش تعطیل!

کلاس درس آنلاین در حال برگزاری بود. تعداد حاضران مشخص بود، اما در پاسخ به سؤالات معلم، صدایی از کسی شنیده نمی‌شد! معلم تصمیم گرفت روش را تغییر دهد و برای دریافت پاسخ، اسم دانش‌آموز خاصی را ذکر کند. این هم‌زمان زیادی از کلاس گرفت. چندین بار صدا کرد. واکنشی دیده نشد! متن و پیام کتبی داده شد. در نهایت معلم از طرح پرسش منصرف شد و ادامه درس را بدون طرح سؤال و به‌صورت یک‌طرفه به انتها رساند.

کلاس‌های شیشه‌ای

((لیلیا سلیقه‌دار / ناظر آموزشی))

اشاره

دوران قرنطینه موجب شد معلمان بسیاری آموزش مجازی را به میل یا برخلاف میل خود تجربه کنند. برای بسیاری که با یادگیری معکوس همراه بودند، این تجربه چندان جدید و ناشناخته نبود و در عین حال عده دیگری اولین بار بود که آن را می‌چشیدند. نوع رویارویی کلاس‌های درس با آموزش‌های آنلاین و آفلاین درس‌هایی ارزشمند را آفرید که تا پیش از آن جایشان میان شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان خالی بود. بدیهی است الفبای معلمی در آموزش حضوری و غیرحضوری تفاوت چندانی ندارد، اما ظرافت‌هایی در آموزش غیرحضوری از اهمیت برخوردارند که توجه به آن‌ها می‌تواند بر میزان اثرگذاری فرایند یاددهی - یادگیری بیفزاید. از جمله مقولات در شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان، مدیریت کلاس درس و تکلیف است که هر دو در آموزش آنلاین و غیرحضوری نیازمند تغییراتی خاص است. نگاهی بر کلاس‌های آنلاین برخی معلمان، نکات قابل‌تغییر را نمایان می‌کند. در ادامه، تجربه حاصل از نظارت بر تعدادی از کلاس‌های مجازی را بررسی می‌کنیم.

کلیدواژه‌ها: آموزش در قرنطینه، آموزش در بحران، آموزش مجازی، نظارت آموزشی

در داستان ذکر شده، به نظر می‌رسد تلاش معلم برای ایجاد تعامل بیشتر با دانش‌آموزان و جذابیت در طراحی سؤالات فعال، به‌جای تسلیم شدن، از رفتارهای قابل توجهی است که به ادامه روند درست کمک می‌کند.

مدیریت مجازی!

مدیریت کلاس درس در آموزش مجازی از جمله موضوعاتی است که با وجود داشتن شباهت‌هایی با مدیریت کلاس معمول و حضوری، تفاوت‌هایی نیز با آن دارد. آشنایی معلم با برنامه‌ای که با آن تدریس خود را ارائه می‌دهد و نیز تسلط بر آن برنامه، در مدیریت کلاس درس تأثیر زیادی دارد. در برخی موارد، آشنایی ناکافی موجب می‌شود معلم از ابزارهای موجود در ایجاد ارتباط با دانش‌آموزان بهره‌مند نشود. به همین سبب، دانش‌آموزان راه‌های فراوانی برای ترک و نادیده گرفتن کلاس، بدون اینکه معلم متوجه آن باشد، پیدا می‌کنند. به شیوه این معلم در مدیریت کلاس درس توجه کنید. از نظر شما چه نقدی بر روش ایشان وارد است؟

تهدید و فریاد در کلاس مجازی!

معلم از دانش‌آموزان خواست هر تمرین را بلافاصله با اعلام او انجام دهند و تأخیر نداشته باشند. اما این درخواست عملی نمی‌شد؛ شاید یاد نمی‌گرفتند، یا داشتن این همه سرعت سخت بود یا شاید‌های دیگر! معلم عصبانی شد. هر بار با فریاد کشیدن، به دانش‌آموزان یادآوری می‌کرد که همه این واکنش‌ها در نمره آن‌ها تأثیر گذار است. اما همچنان از آن سوی کلاس سکوت شنیده می‌شد. شاید بچه‌ها نمره را هم فراموش کرده بودند!

فیلم ببینیم، چرت نزنیم!

با وجود اینکه در آموزش مجازی و در کلاس‌های آنلاین غالباً با دانش‌آموز ارتباط مستقیم برقرار نمی‌شود، اما لازم است معلم و طراح محتوای آموزشی مخاطبان را به یاد داشته باشد و در هر قسمت از کلاس، دانش‌آموزانی را که سریع‌تر یاد می‌گیرند و دانش‌آموزانی را که دیرتر به مفهوم می‌رسند، دریابد. نیروی تجسم در این باره بسیار تأثیرگذار است. تصور کنید واکنش دانش‌آموزی که در میانه نمودار یادگیری قرار دارد، نسبت به کاری که انجام می‌دهید، چیست؟ دانش‌آموزان دیگر که عقب‌تر یا جلوتر هستند، چطور؟ آیا برای جلب پاسخ‌های احتمالی مخاطب، به اندازه کافی در میانه فیلم مکت به کار برده‌اید؟ آیا تلاش کرده‌اید مفاهیم را دسته‌بندی کنید و مطالب را مطابق دریافت مرحله‌ای و مطابق توان یادگیری دانش‌آموزان شرح دهید؟ آیا فیلم آموزشی موردنظر با کلیدواژه‌ها و مغز کلام همراه است تا از اضافه‌گویی پرهیز کند؟ آیا نقاط و موارد تفکربرانگیز و ابهام‌آور در داستان پررنگ شده‌اند که ذهن یادگیرنده را برای دانستن مشتاق و تشنه کنند؟ این‌ها اندک مواردی از مشخصات تهیه فیلم آموزشی هستند. به نمونه روبه‌رو توجه کنید.

شبکه خودساخته در کلاس!

از جمله مهارت‌هایی که در مدیریت کلاس درس مجازی موردنظر است، ایجاد چالش‌های گوناگون در زمان‌های مشخص کلاس برای برقراری ارتباط با دانش‌آموزان و تعامل فعال است. به این مثال توجه کنید:

معلم کلاس را با یک سؤال آغاز می‌کند. به دانش‌آموزان اعلام می‌کند، در صورتی که به درس امروز توجه کنید، پاسخ آن را لابه‌لای گفته‌هایم ارائه می‌دهم. هر کسی می‌تواند پاسخ را به دو نفر منتقل کند. دریافت‌کننده پاسخ دو حالت پیش‌رو دارد: یا با پاسخ موافق است یا موافق نیست. اگر موافق است، در گروه آن فرد قرار می‌گیرد و اگر مخالف است می‌تواند پاسخ خودش را برای دو نفر دیگر ارسال کند. شما با فرستادن اسمی دو نفری که شما را تأیید کرده‌اند و پاسخ توافق شده، یک گروه تشکیل می‌دهید. برای هر گروه، به فراخور پاسخی که داده‌اید، یک مدل تکلیف ارائه می‌کنم.

در پس این اتفاق، معلم به تعداد گروه‌های سه نفره، تکلیفی را با سطوح، و آسانی و سختی متفاوت طراحی کرده است. در این تجربه دانش‌آموزان ناخودآگاه به مدیریت یکدیگر و ایجاد ارتباط با هم تشویق می‌شوند. تکلیف ارائه‌شده نیز می‌تواند توجه دانش‌آموزان به کلاس را تقویت کند؛ به‌ویژه در جلسات دیگر مبتنی بر این شیوه مدیریت، حواسشان را به ارائه پاسخ‌ها و یاریگیری بیشتر جلب می‌کنند.

فیلم آموزشی خوبی طراحی و تهیه شده بود. مشخص است که معلم برای تهیه این فیلم ساعت‌ها وقت صرف کرده است. در شرایطی که حضور در مکان‌های مختلف و تهیه فیلم و عکس امکان‌پذیر نیست، طراحی فیلم آموزشی کار را سخت‌تر می‌کند.

با همه این‌ها، وقتی به‌عنوان ناظر از من خواسته می‌شود به فیلم‌ها نگاه کنم و دلیل شکایت والدین مبنی بر توجه ناکافی فرزندانشان به رویه آموزشی این کلاس را بیابیم، تلاش می‌کنم با نگاه دانش‌آموز و بدون در نظر گرفتن میزان تلاش معلم برای تهیه فیلم، به ماجرا نگاه کنم. در پایان به این نتیجه می‌رسم که اگر به من نمی‌گفتند این فیلم برای جلب نظر کودک دوره ابتدایی است، نمی‌توانستم از شیوه تعامل معلم در آن، متوجه سن مخاطب بشوم!

من چه کاره هستم؟!

در آموزش‌های مجازی، بیشتر از هر زمان دیگری تفاوت میان دانش‌آموزان جلوه پیدا می‌کند، زیرا دانش‌آموز می‌تواند تنها بر آهنگ و ریتم یادگیری خود متمرکز شود. به همین دلیل، از فعالیت‌هایی که هماهنگی بیشتری با این ریتم و سرعت دارند استقبال می‌کند و آن‌ها را جذاب و مؤثر می‌داند. در آموزش مجازی معلم می‌تواند با ایجاد امکان انتخاب، احساس تعلق دانش‌آموز را به انجام فعالیت‌های تحصیلی افزایش دهد. به این منظور، تمرین و تکلیف از ظرفیت بالایی برخوردار است تا در سطوح و شکل‌های مختلف طراحی و تولید شود و به دانش‌آموزان اجازه دهد راه و شیوه مناسب خود را از میان گزینه‌های معلم پیدا و انتخاب کنند. در عین حال، این کار به افزایش تعهد دانش‌آموز در یادگیری می‌انجامد. به نمونه ناموفقی در این باره توجه کنید:

معجزه پرسش

در تهیه محتوای آموزشی آفلاین، نقش تعامل بسیار پر اهمیت است. معلم می‌تواند با طرح سؤالاتی در هر قسمت از تدریس، توجه دانش‌آموزان را به موضوع خاصی جلب کند و ذهن آن‌ها را به چالش بکشد. ممکن است برخی سؤالات به درس و برخی به پیش‌بینی‌های معلم از رفتار دانش‌آموزان در هنگام مواجهه با کلاس مربوط باشد که چیزی شبیه احوال‌پرسی است. به بیانی کلی، پرسش بر تعامل میان معلم و دانش‌آموز و کلاس درس می‌افزاید. اما چگونگی طرح آن و زمان استفاده از آن بسیار حائز اهمیت است. از جمله پرسش‌های تأثیرگذار، پرسیدن از احوال و شرایط دانش‌آموزان است که حس خوب توجه را در آن‌ها ایجاد می‌کند و ممکن است در نهایت یک تا دو دقیقه از وقت کلاس را بگیرد.

به فایلی صوتی که معلمی برای تکلیف دانش‌آموزان ارسال کرده بود گوش دادم. فهرستی از فعالیت‌ها ارائه داد تا در زمان تعطیلی آخر هفته که حدود دو روز را شامل می‌شد، آن‌ها را انجام دهند. علاوه بر طویل بودن این فهرست که تناسب چندانی هم با توانایی معمول و متوسط دانش‌آموزان کلاس دوم نداشت، به‌جز در یک نکته، تفاوتی میان ارائه تکلیف در کلاس حضوری و این فایل صوتی وجود نداشت و آن هم ابراز دل‌تنگی بود.

از معلمان خواسته شده بود تفاوت کار خود بین آموزش مجازی با آموزش حضوری را پیدا کنند. این معلم در گروهی بود که نکات غیرحرفه‌ای و غیر مؤثری را به‌عنوان تفاوت دو مدل از تدریس خود بیان کرده بودند. ایشان در پاسخ به این سؤال نوشته بود، من دلم برای دانش‌آموزانم تنگ می‌شود! دقیقاً در فایلی که تکلیف بچه‌ها را تعیین کرده بود، این نکته تنها تفاوت کار او نسبت به ارائه تکلیف در حالت حضوری بود. او در هر جمله چنین عبارتی را قرار داده بود: «دلم برای همه شما تنگ شده»، «همه شما را دوست دارم»، «کاش می‌توانستم همه شما را ببینم» و ... و کار او تفاوت دیگری با زمانی که تکلیف جلسه بعد را روی تخته اعلام می‌کرد نداشت. جالب است که در همین فایل صوتی، برای اینکه بچه‌ها فراموش نکنند، هر مورد از تکلیف را سه بار تکرار کرده بود!

کوتاه سخن

آموزش مجازی، فرصت تعالی

«کلاس شیشه‌ای» اصطلاحی است با مفهوم نظارت بر کلاس و ایجاد ارتباط محیط داخل و خارج از کلاس. از دهه‌های گذشته، ناظران کلاس‌های آموزشی در بسیاری از مدرسه‌ها با بهره‌گیری از کلاس شیشه‌ای این مسئولیت را دنبال می‌کردند. در این کلاس‌ها، بازدیدکننده می‌تواند بدون حضور فیزیکی در کلاس، فعالیت‌های کلاسی را ببیند، صداها را بشنود و به‌نوعی در کلاس حضور داشته باشد. آموزش مجازی و تبدیل شدن خانه دانش‌آموزان به کلاس درس، نوعی اتاق شیشه‌ای را تداعی می‌کند که هزاران نفر می‌توانند بدون حضور فیزیکی، در کلاس درس حاضر باشند. این فرصت می‌تواند به ارزشیابی کامل‌تر معلم از روند آموزش خود منجر شود؛ جایی که معلم خود را در نگاه دانش‌آموزان، والدین و دیگر نقادان و همکاران می‌بیند و می‌تواند برای حرفه‌ای‌تر شدن تلاش کند. شایسته است معلمان همگام و همراه با ضرورت‌های ایجادشده در آموزش مجازی، بر حرفه‌مندی خود بیفزایند و از فرصت آموزش‌های غیرحضوری به‌عنوان مسیر ارتقای شایستگی‌های معلمی بهره‌مند شوند.